

Характерні ознаки сучасних організованих злочинних угруповань, що займаються наркобізнесом

П.А. Горбаченко
здобувач,
Національна академія
Служби безпеки України
Науковий керівник:

В.О. Глушков
доктор юридичних наук,
професор,
Національна академія
Служби безпеки України

У статті проаналізовано визначення понять «наркобізнес» та «організований наркобізнес», а також встановлено найбільш характерні ознаки сучасних організованих злочинних угруповань, що займаються наркобізнесом, діяльність яких становить загрозу національній безпеці держави, економічній стабільності та політичній системі.

В статье проанализировано определение понятий «наркобизнес» и «организованный наркобизнес», а также определены наиболее характерные признаки современных организованных преступных группировок, которые занимаются наркобизнесом, чья деятельность является угрозой национальной безопасности государства, экономической стабильности и политической системе.

The article analyses definitions of «drug trafficking» and «organized drug trafficking», also determined the most characteristic features of modern organized crime groups, that are engaged in drug trafficking, which activity threaten with national security, economical stability and political system.

Ключові слова: організована злочинність, наркобізнес, організований наркобізнес, транснаціональний наркобізнес, організовані злочинні угруповання, наркотичні засоби, національна безпека.

Постановка проблеми

Дослідження проблем боротьби з організованим наркобізнесом залишаються на сьогодні достатньо актуальними, адже це негативне явище являє собою одну з найприбутковіших складових організованої злочинності.

Глобалізація соціальних та економічних процесів породила і глобалізацію злочинності, яка робить її все більш організованою, транснаціональною та витонченою. Кримінальні співтовариства значно швидше, ніж державні системи різних країн, реагують на розвиток усіх типів комунікацій, на будь-які пом'якшення прикордонного контролю та полегшення пересувань [1, с. 5].

Крім того, нині наркобізнес досить тісно пов'язаний із міжнародним тероризмом, сепаратизмом та екстремістською діяльністю, корупцією, а також становить загрозу національній безпеці будь-якої

держави, економічній стабільності та політичній системі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання організованої злочинності, у тому числі організованого наркобізнесу, неодноразово досліджували провідні українські вчені, зокрема, С.О. Бандурка, Ю.В. Баулін, А.В. Беспалова, В.І. Борисов, В.О. Глушков, В.В. Голіна, І.М. Даньшин, О.М. Джу́жа, Л.В. Дорош, О.Ф. Дудар, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, О.М. Костенко, М.В. Корнієнко, А.А. Музика, М.І. Мельник, С.В. Слінько, М.С. Хру́ппа та інші.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Відсутність законодавчого визначення поняття «організований наркобізнес» зумовлює необхідність його дослідження з урахуванням визначення понять «орга-

нізована злочинність» і «наркобізнес». У зв'язку з цим, актуальності також не втрачає необхідність узагальнення характерних ознак, притаманних сучасним організованим злочинним угрупованням, які займаються наркобізнесом.

Формулювання цілей статті

Актуальність теми визначає мету статті, яка полягає у спробі узагальнення запропонованих вченими визначень понять «наркобізнес» та «організований наркобізнес», а також встановленні основних ознак, що характеризують сучасні організовані злочинні угруповання, які займаються наркобізнесом.

Виклад основного матеріалу дослідження

Відповідно до частини 1 статті 1 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» сьогодні під організованою злочинністю розуміється сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку зі створенням і діяльністю організованих злочинних угруповань [2].

Водночас, В.Ф. Ущатовський зазначає, що таке поняття нечітке і не містить юридичної визначеності. Він вважає, що організована злочинність – це комплексний, стійкий кримінальний прояв соціально-економічного явища, зміст якого становить реалізація в кримінальних формах інтересів спеціально організованих «тіньових» економічних або псевдо-економічних угруповань за участю корумпованих елементів владно-управлінських структур для швидкого накопичення капіталу та одержання надприбутків із використанням таких протизаконних засобів, як насилля, залякування та розкрадання у великих розмірах [3, с. 83].

Провідний український криминолог А.П. Закалюк зробив висновок, що організована злочинна діяльність – це систематичне або постійне, здебільшого у вигляді промислу (злочинного підприємства) вчинення умисних злочинів, спрямованих на отримання сталих високих прибутків та їх легалізацію на онові утворення злочинно-

го об'єднання та спеціально організованої системи забезпечення його підтримки органами влади чи її представниками з метою прикриття від соціального контролю та відповідальності [4, с. 312-313].

Сукупність злочинів, що становить організовану злочинність, повинна об'єднуватись або певним наміром (отримання наживи тощо), або мати загальний характер, сутність незаконного підприємництва, бізнесу. Як свідчить практика, часто організована злочинна діяльність відбувається в певній «спеціалізованій» галузі, сфері. Саме такі прояви, різновиди організованої злочинності дістали назву «торгівля зброєю», «торгівля людьми», «наркобізнес» чи «наркоринок» тощо [5, с. 11].

Слід зазначити, що на сьогодні в законодавстві України Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 735) залишається єдиним актом, в якому міститься, хоча й доволі загальне, але таке, що конкретно підкреслює основні його характерні ознаки, визначення поняття «наркобізнес». Так, стратегія визначає наркобізнес як організовану злочинну діяльність, різновид незаконної підприємницької діяльності, що паразитує за рахунок осіб, які зловживають наркотиками, і провадиться у вигляді промислу з метою наживи [6]. У свою чергу, визначення поняття «організований наркобізнес» у законодавстві України на сьогодні відсутнє.

Крім того, вченими у рамках дослідження організованої злочинності неодноразово здійснювалися спроби дати наукове визначення згаданим поняттям.

Так, ще у 1993 р. М. Хруппа та О. Вінс розглядали наркобізнес також як самостійну галузь підпільного підприємництва, що паразитує на такій людській ваді, як зловживання наркотиками. З їхньої точки зору, ця підприємницька діяльність характеризується:

- створенням так званого підприємства, тобто започаткування однією чи кількома особами справи (заняття), спрямованої на одержання незаконних доходів

від нелегального виробництва і торгівлі наркотичними засобами;

- утворенням злочинного угруповання (сім'ї) для виконання відповідних «технічних» операцій, необхідних для такої справи;

- спрямуванням усіх видів діяльності з виробництва, доправлення та реалізації наркотиків у єдиний «технологічний» ланцюжок і контроль над цим;

- організацією мережі збуту (захоплення чорного ринку чи створення його шляхом втягнення осіб у немедичну наркотизацію);

- тривалістю заняття такою злочинною діяльністю у вигляді промислу;

- одержанням надприбутків;

- захистом від конкуруючих злочинних угруповань і правоохоронних органів;

- проникненням у законний бізнес, тобто «відмиванням брудних» грошей, шляхом злочинно одержаних доходів, у діяльність різного роду фірм, компаній і підприємств з метою створення уявлення про законний характер одержання цих доходів [7, с. 26].

Дослідник А.А. Бесєдін пропонував доповнити Кримінальний кодекс України (далі – КК України) визначенням поняття «наркобізнес» як протиправної діяльності, пов'язаної із вирощуванням (заготівлею) наркотичних рослин, виробництвом, транспортуванням наркотичних засобів, торгівлею ними з метою наживи та передбачити сувору кримінальну відповідальність за такий небезпечний злочин [8, с. 372-373].

Як визначає В.А. Тимошенко, наркобізнес є суспільно небезпечною злочинною діяльністю, що передбачає участь суб'єктів організованих злочинних угруповань у незаконних операціях з наркотиками з метою наживи [9, с. 23-24].

В.Б. Івасенко зазначає, що наркобізнес – це суспільно небезпечна протиправна підприємницька діяльність, здійснювана організованою злочинністю, спрямована на одержання максимального прибутку у сфері незаконного виробництва, транспортування (у тому числі контрабанди)

та збуту наркотиків і небезпечна для економічних, політичних та соціальних засад держави та суспільства [5, с. 12].

Ураховуючи викладене, можна зробити висновок, що у будь-якому разі визначення поняття «наркобізнес» повинно охоплювати протиправну підприємницьку діяльність у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, що спрямована на отримання стабільного прибутку з метою його використання в злочинних цілях.

На переконання В.А. Тимошенка, наркобізнес посідає особливе (функціонально-особливе) місце в системі транснаціональної злочинності. Наркобізнес як в історичному, так і в сучасно-логічному вимірах був і є відносно самостійним соціальним (а точніше антисоціальним) феноменом, якому властиві свої, особливі закономірності. Останні не є простим проявом сутності сучасної організованої злочинності, більше того, вони є не тільки (і не стільки) її проявом, скільки самі значною мірою визначають її сутність, диктують їй правила сучасної поведінки, зумовлюють її мімікрію тощо [9, с. 39].

Водночас, наркобізнес як протиправну підприємницьку діяльність у сфері незаконного обігу наркотичних засобів можна розглядати і як самостійну діяльність конкретної особи. Зокрема, особа, яка з метою особистого збагачення виробляє або виготовляє, наприклад, наркотичні засоби, а потім їх збуває особам, які вживають ці наркотичні засоби, фактично скоює злочин, передбачений статтею 307 КК України, та по суті займається індивідуальним наркобізнесом.

Відтак, щоб наркобізнес набув організованої форми, виявляється недостатнім того, щоб такою протиправною підприємницькою діяльністю займалась одна особа.

Сьогодні КК України у статті 28 встановлює такі форми організованості злочинців, як група осіб, група осіб за попередньою змовою, організована група та злочинна організація [10].

Отже, як роблять висновок учені Інституту вивчення проблем злочинності

Академії правових наук України, організований наркобізнес – це передбачена КК України попередньо обумовлена взаємна діяльність двох або більше осіб, що пов'язана з виробництвом, переміщенням і збутом наркотиків з метою одержання та легалізації злочинних доходів [5, с. 14].

Разом з тим, А.П. Закалюк, аналізуючи таке визначення організованого наркобізнесу, зазначає, що організованість дійсно є ознакою наркобізнесу та дійсно ця ознака присутня при здійсненні його в усіх названих вище організованих формах. Єдине, що викликає зауваження, – це зумовлення віднесення наркобізнесу до організованої злочинності через ознаку організованості, оскільки наркобізнес набуває властивостей організованої злочинності в разі здійснення у формі організованої злочинної діяльності, тобто в разі набуття ним ознак останньої. При цьому, видається необґрунтованим віднесення до організованої злочинності діяльності груп осіб за попередньою змовою, оскільки в останніх рівень організованості кваліфікується нижчим, ніж в організованих злочинних групах, а головне – визначальним для такого віднесення є насправді не міра організованості, а наявність у діяльності угруповання ознак організованої злочинної діяльності. У разі набуття наркобізнесом ознак організованої злочинної діяльності він стає різновидом організованої злочинності [4, с. 431-432].

Таким чином, найнебезпечнішою формою організованого наркобізнесу є транснаціональний наркобізнес, який має достатньо розгалужену мережу злочинних угруповань (організованих груп, злочинних організацій та їх підрозділів) у різних країнах світу, що використовують міжнародні зв'язки для постійного здійснення незаконних операцій, пов'язаних із виготовленням і переміщенням потоків наркотичних засобів і доходів від наркобізнесу.

Транснаціоналізація наркобізнесу, його наступальна стратегія на порозі ХХІ ст. багато в чому пов'язані з тим, що до традиційних причин, які породжують це зло (бідність, політична безвихідь, соціальна

невлаштованість, відчуження мільйонів людей), у 90-ті рр. додалися нові чинники, супровідні глобалізації фінансової, банківської, торговельної, технологічної, інформаційної та інших галузей людської діяльності. Причому, завдяки своєму міжнародному характерові та ринковій основі наркобізнес скоріше, ніж легальний бізнес, реагує на зміни у світі, використовуючи глобалізацію для розширення наркомережі та експансії за всіма напрямками. За даними фахівців, прибутковість операцій із наркотиками становить від 300 до 2000% [11, с. 23].

На сьогодні організовані злочинні угруповання, що займаються наркобізнесом, можна охарактеризувати такими основними ознаками:

1) високий ступінь організованості, зумовлений ієрархічною, згуртованою, стійкою структурою та жорсткою дисципліною, яка передбачає наявність: керівного складу; представників у країнах збуту або виробництва; відповідальних осіб з питань виробництва, транспортування та збуту наркотичних засобів; менеджерів, які забезпечують кар'єрне просування «своїх людей» в органах влади, політиці та інших важливих сферах, а також відповідають за підтримання корумпованих зв'язків із представниками органів влади та криміналітету; радників-фінансистів, які підтримують зв'язки з комерційними структурами та банками, займаються легалізацією (відмиванням) коштів, одержаних від незаконних операцій з наркотичними засобами; озброєна охорона та бойовики; виробники та переробники первинних наркоматеріалів в умовах підпільних лабораторій, а також різного роду винахідники та раціоналізатори; власники складів і лабораторій; транспортувальники; оптовики-перекупники; утримувачі наркопритонів; наркокур'єри та дрібні торговці;

2) планування злочинної діяльності угруповання, визначення перспектив і пріоритетних напрямів діяльності угруповання, детальне планування окремих операцій (виготовлення, контрабанда, транспор-

тування, постачання наркотичних засобів тощо);

3) зв'язки із загально-кримінальним злочинним середовищем від найнижчого рівня злочинців, які виконують функції бойовиків (захист від конкурентів, розправа над конкурентами або зрадниками угруповання) до представників елітарної групи (різного роду авторитети та «законники»);

4) наявність тісних корумпованих зв'язків із представниками органів влади, чиновниками всіх рівнів, політиками, службовцями правоохоронних органів, державних і приватних підприємств, установ, організацій, комерційних структур і банківських установ;

5) високий рівень оснащення організованих злочинних угруповань (озброєння, автомобільний, водний транспорт тощо), використання передових технологій, значні фінансові можливості;

6) дотримання членами угруповань принципів суворої конспірації, закону «мовчання» та корпоративних норм і правил поведінки, сумлінне та беззастережне виконання покладених на них обов'язків;

7) пріоритетність об'єднання на етнічному або расовому підґрунті, оскільки представники організованого злочинного угруповання в такому разі будуть вихідцями з однієї країни або конкретного регіону, що зумовить наявність між ними родинних зв'язків і встановить високий ступінь довіри;

8) активне вербування вчених, інженерів, лікарів, учителів, студентів, службовців правоохоронних органів з метою використання у своїй злочинній діяльності;

9) наявність заздалегідь підготовлених і перевічених схем легалізації (відмивання) коштів, одержаних від незаконної діяльності з наркотичними засобами;

10) використання впливу на суспіль-

ство, шляхом фінансування політичних партій, наявності тісних зв'язків з урядовими та неурядовими, у тому числі міжнародними та різного роду гуманітарними, організаціями, з окремими політичними або громадськими діячами, діячами науки та культури, правильно побудованої інформаційної та агітаційної політики за сприянням засобів масової інформації (наприклад, формування суспільної думки про необхідність легалізації деяких видів наркотичних засобів).

Висновки

Звичайно, вказані ознаки не можуть бути притаманні будь-якому організованому злочинному угрупованню, оскільки кожне конкретне угруповання має свої специфічні ознаки. Водночас, встановлення характерних ознак найбільш небезпечних злочинних угруповань, дослідження та аналіз цих ознак, дасть змогу правоохоронним органами ефективно протидіяти їх злочинній діяльності.

Зважаючи на те, що організований наркобізнес беззаперечно є глобальною проблемою сучасності, організації скоординованих дій у боротьбі з ним потребують не лише відповідні державні та правоохоронні органи, громадські та благодійні організації, заклади охорони здоров'я, а й усе суспільство та міжнародне співтовариство. Успішна боротьба з цим небезпечним явищем, що загрожує національній безпеці будь-якої держави, та зменшення його негативних наслідків полягає, насамперед, у максимально результативному розслідуванні злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, ураховуючи їх достатньо високу латентність, як відзначають більшість провідних учених, та виробленні ефективної системи запобігання таким злочинам.

Література

1. *Овчинский В.С.* XXI век против мафии. Криминальная глобализация и Конвенция ООН против транснациональной организованной преступности / В.С. Овчинский. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 148 с.

2. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»

від 30.06.1993 № 3341-ХІІ // Відомості Верховної Ради України – 1993, – № 35 – від 31.08.1993, – Ст. 358.

3. *Ущиповський В.Ф.* Протидія організованим злочинності: теоретичні та соціально-правові проблеми: Монографія. / В.Ф. Ущиповський. – Київ: Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2009. – 532 с.

4. *Закалюк А.П.* Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. / А.П. Закалюк. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – 712 с.

5. Організований наркобізнес (поняття, форми, підстави кримінальної відповідальності) / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.В. Дорош та ін.; За заг. ред. Ю.В. Бауліна, Л.В. Дорош. – Х.: Право, 2005. – 256 с.

6. Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 року № 735 // Офіційний вісник України 2013, – 76 від 11.10.2013, – ст. 2829.

7. *Хруппа М.* Кримінологічне поняття наркобізнесу / М. Хруппа, О. Вінс // Право України. – 1993. – № 4, – С. 25–27.

8. *Беседин А.А.* О совершенствовании законодательства по борьбе с наркобизнесом / А.А. Беседин // Правова система України: Теорія і практика. Тези допов. і наук. повідомл. наук.-практ. Конференції (Київ, 7-8 жовтня 1993). – К., 1993. – С. 372–373.

9. *Тимошенко В.А.* Наркобізнес: національна та міжнародна протидія новим викликам: Монографія. / В.А. Тимошенко. – К., 2006. – 456 с.

10. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ // Відомості Верховної Ради України 2001, – № 25-26 – від 29.06.2001, – Ст. 131.

11. Транснаціональний наркобізнес: Новая глобальная угроза / В.И. Булавин, А.Н. Глинкин, А.А. Лавут и др. – М.: «Рос. полит. энциклопедия», 2002. – 264 с.